

טפול הורמונלי לנשים

עקב העמקת הידע הפיזיולוגי של ההורמונים, האחראיים למחזור הוסת של האשה, ישנה כיום אפשרות להתגבר על בעיות שונות, כולל עקרות משנית עקב דיני גידה.

הימים שבהם אסור מן הדין לקיים יחסי אישות הם: 5 ימים של דימום + 7 ימים "נקיים" — ללא דמום או כתמי דם.

במחזור ממוצע של 28 יום, הרי היום ה-12 הוא יום הביוץ, וכבר חז"ל ידעו שזוהו התאריך המתאים להפרייה (גידה, ל"ג; שם, כ"ה).

המחבר ממליץ להשתמש בטפול הורמונלי במקרים הבאים:

- א. נשים, שהמחזור שלהן קצר יותר ועקב שמירת דיני גידה אינן יכולות להרות ונגרמת עקרות משנית.
- ב. טפול הורמונלי מונע עבור כלות, כדי לודא שביום החופה לא יהא דימום עקב התרגשות ואז תהא זו "חופת גידה". דבר זה ימנע את האפשרות לקיום יחסי אישות בתקופה הראשונה.
- ג. נשים הסובלות מוסת לא סדירה.
- ד. נשים הסובלות מדימום יתר הנמשך יותר מ-5 ימים, ואז יש דחיה גם בספירת שבעת הימים הנקיים ועקב כך — שוב עקרות משנית.
- ה. נשים שההריון מסוכן עבורן, ויש למנוע את כניסתן להריון.

הבעיות הקשורות בגלולות למניעת הריון

א. מבחינה הלכתית: — המחבר מדמה את גלולות ההורמונים ל"כוס של עקרים" — המוזכר כבר בתלמוד. לדעת הרמב"ם (הלכות אסורי ביאה, פרק ט"ז הלכה י"ב), מותר לאשה לשתות כוס של עקרים, מכיון שאינה מצווה במצות פריה ורבייה. אולם לדעת פוסקים אחרים. הדבר מותר רק במקרה של סכנה לאשה להרות.

ב. מבחינה דמוגרפית: ב-1950 היו 32.96 לידות ל-1000 וב-1961 — 22.21 לעומת זאת בסקטור הערבי ב-1954 48.8—1000 וב-1960 — 55.2. כתוצאה מכך הגידול הטבעי אצל היהודים ירד גם הוא: 18.62/1000 — 1960 — 26.48/1000 — 1950

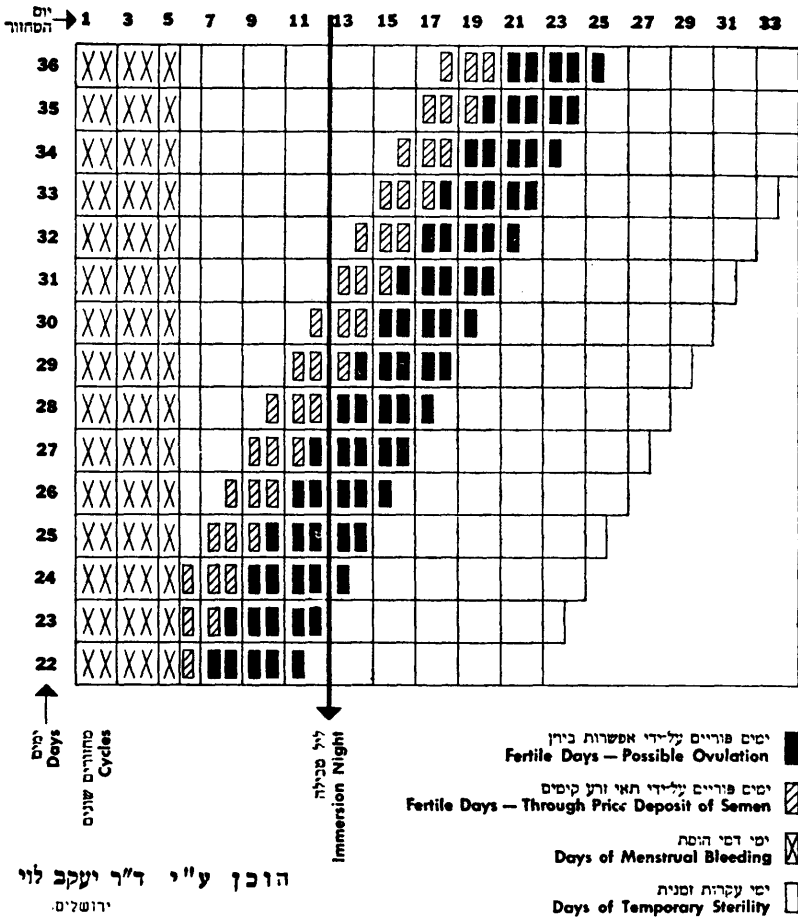
ברור לדעת המחבר, שיש לזקוף זאת על חשבון לקיחת הגלולות ההורמונליות ויש להגביל זאת בהקדם האפשרי.

(באנגלית: ד"ר יעקב לוי,

Hebrew Medical Journal

(American Edition, Vol. I, 1963

לוח מחזורי ראשה
THE MENSTRUAL CYCLE

הערות העורך: מקורות נוספים ראה להלן עמ' 156.

הגורם הדתי לעקרות

ההלכה בימינו קובעת, שאף במקרה שיימשך זוב הדם הווסתי זמן קצר בלבד, ייחשב כאלו נמשך 5 ימים תמימים. רק ביום ה-6 למחזור תתחיל האשה לספור 7 ימים נקיים, בהם לא ראתה כל דם או הפרשה דמית מהלדן, ותטבול אור ליום ה-13.

לגורם העקרות הדתי 3 צורות קליניות:

- א. ביוץ מוקדם, שחל לפני שהאשה הספיקה להטהר ושמטבטא במחזור וסתי קצר.
- ב. וסת ממושכת מהרגיל, או התמשכות הוסת בהפרשה דמית או חומה, הגורמת לכך שספירת הימים הנקיים תסתיים לאחר הביוץ.
- ג. הופעת דמום רחמי בתקופת הימים הנקיים, המחייבת המתנה עד שזוב הדם ייפסק וספירה מחודשת של 7 ימים נוספים. בצורה זו נכלל גם דמום בין-וסתי תקופתי (periodic intermenstrual bleeding) וגם דמום יאטרונגי, הנגרם ע"י הרופא בטפולו באשה.

שכיחות: במחקר בארה"ב נמצא מחזור בן 26 ימים או פחות ב-3% מבין 3500 נשים בגיל הפוריות ובמצב בריאות טוב. בארץ לא נעשה מחקר מקביל, אולם הרושם הוא, שיש שכיחות גבוהה של מחזורים קצרים.

בריקות: השיטה הפשוטה לגילוי ביוץ היא רישום תום השחר בתנאים בסיסיים. אין להתחיל בחקירה מושלמת של סיבות העקרות, עד שמעמידים את האשה במצב, שתהא לה ההודמנות להתעבר. מובן מאליו, שבדיקת טיב הפרשת צואר הרחם (כמות הריר, צמיגותו, התגבשותו) וקליטת הזרע (post coital test) — הינם חלק בלתי נפרד של מעקב הטפול בגורם הדתי.

שיטת הטפול: העקרון מבוסס על תצפיותיו של ב. צונדק (1940) על דחיית הוסת או ביטולו בטפול באסטרוגנים. במתן אסטרוגן משך כל התקופה הטרומ-אובולטורית הושגה דחיית הווסת, אבל היו שתי תופעות לוואי שליליות, — לא רצויות:

- א. דחייה מופרזת (עד הימים 26 — 23 של המחזור). בתקופה זו יורדת שכיחות היחסים המיניים וזה מפחית כמובן את הפוריות.
- ב. דמום חדלה (withdrawal bleeding). עקב הפסקת לקיחת האסטרוגנים מופיע דמום רחמי וזה מבטל את הימים הנקיים. אי לכך יש צורך להתחיל מחדש בספירתם וכמובן שזה מבטל את כל האפקט. המחבר ממליץ לתת אסטרוגנים בתוך תקופת הווסת בלבד.

יתרונות השיטה: א. בדרך כלל אין דמום-חדלה, ואם ישנו — הוא מוקדם ואינו מפריע לסכויי ההפרייה.

ב. הביוץ נדחה לזמן סביר העומד ביחס לסוג ולמינון של האסטרוגן.

ג. לדחיית הביוץ דרושה כמות קטנה מאוד של אסטרוגן.

הטיפול: 0.15 — 0.10 מ"ג אתיניל-אסטרדיול ביום הראשון או השני של המחזור (2—3 טבליות Gynoral מתוצרת "אסיא"). במידה ודרוש דיחוי מירבי של המחזור משתמשים באסטרדיול-בנוואט במנות של 20—30 מ"ג לתוך השריר, אולם דמום-חדלה הינו תופעת לוואי כמעט בלתי נמנעת. המנגנון: אתיניל-אסטרדיול מדכא הפרשת LH - FSH. כנראה שהשפעתו מבוססת על מניעת התפתחותו הסדירה של המנגנון ההיפותלמו-היפופיזארי השולט על המחזור השחלתי.

(ר. טואף, הרפואה, כרך ע"ח, 1970, עמ' 162—165)

מקורות נוספים: ראה בתמצית הבאה.

טיפול בעקרות דתית

שכיחות בעיית העקרות הדתית: תצפיות על 4540 מחזורים מ-512 נשים בריאות מצביעות על התוצאות הבאות:

ימי הביוץ (במחזור)	% מחזורי הביוץ
16 — 20	48%
לפני היום ה-12	21%
אחרי היום ה-16	31%

אם כן, ב-21% עלולה הבעיה להתעורר, אם כי באותה אשה יום הביוץ לא קבוע, ויתכן מחזור שבו הביוץ יהא לאחר היום ה-12. אך בכל זאת, באחוז מסויים של הנשים לא יהא ביוץ בשום מחזור ביום ה-12, והאשה תהא בלתי פוריה.

קבוצה אחרת של אי-פוריות — כשהדימום או כתמי הדם נמשכים יותר מ-5 ימים. התלות בין הפוריות ליום קיום היחסים הוא כדלקמן:

יום קיום היחסים (במחזור)	% המחזוריים שלא תתעברנה
13	41%
14	50%
15	59%
16	67%

טפול: א. אסטרוגנים — אומנם דוחים הביוץ, אולם הפסקתם גורמת לדימום וזה כשלעצמו מעכב את טהרת האשה והאפשרות לקיום יחסים.

ב. פרוגסטרונים — אומנם דוחים הביוץ או מקצרים הווסת, אולם גורמים לשינוי התנאים לבלתי מתאימים לחדירת הזרע דרך צוואר הרחם.

ההצעה לטיפול: Clomiphene Citrate — נמצא בשימוש רפואי כדי לגרום לביוץ אצל חולות שאין להן ביוץ עקב חוסר שחרור גונדוטרופינים, שמיוצרים אצלם בצורה נורמלית בבלוטת המוח. המחברים מצאו, שתכשיר זה מאפשר דחיית הביוץ לזמן הרצוי ברוב המקרים ללא תופעות לוואי.

התכשיר פועל גם כדוחה הביוץ וגם כמקצר תקופת הדימום, כך שהוא יעיל לשני סוגי אי־הפוריות הנגרם עקב שמירת דיני הגידה.

המחברים טפלו בתרופה זו בנשים רבות וברוב המקרים הושגו הריונות.

(ב. לוננפלד ונ. בירנבאום, מוריה,

שנה כ', גליון א — ב, טבת — שבת תשל"ל, עמ' מ"ח-נ"ב)

מקורות נוספים:

ב. לוננפלד, תורה שבעל-פה, י"ח, תשל"ו, עמ' קי"ב.

תקנה למחזור קצר

השאלה:

עקרות שנובעת עקב ביוץ מוקדם, כך שהמגע המיני לא יכל להתבצע בתאריך שביא להפריה — מה התקנה?

תשובה:

בדרך כלל, לאחר תחילת הוסת נחשבת האשה כנידה במשך חמישה ימים ראשונים — בין רואה דם ובין שאיננה רואה דם בימים אלו, ואח"כ סופרת שבעה ימים נקיים בלא דם, ורק אז מותרת במגע מיני. אכן, לדעת המחבר, במקרים של ביוץ מוקדם, שבהם שמירה על חומרה זו מונעת פוריות, קיימת עצה שתפסיק בטהרה באותו יום שפוסקת לראות דם ולמחרת תחל לספור שבעה ימים נקיים. אך זאת בתנאי שתטבול לסירוגין, דהיינו בחודש הראשון לא תטבול כלל ותשאר בטומאת נידה כל החודש עד לוסת הבאה, שאז תוכל להפסיק בטהרה מיד לאחר הפסקת הדמום ולהתחיל בספירת שבעה נקיים.

מסקנה:

"ועובדא הוי באשה שהיתה רואה כל ארבעה עשר יום ולא נמשכה ראייתה יותר מכמה שעות, והוריתי לה שתטבול ותטהר לסירוגין פעם אחת אחר שתי ראיות". (שאלות ותשובות הר צבי, חלק יורה דעה, סימן קנז)

מקורות נוספים:

שו"ת דובב מישרים, ח"א, סי' ח'; נועם, כרך ז' עמ' קל"ד; שם כרך ח', עמ' רצ"ג; שו"ת דעת כהן, סי' פ"ד; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' צ"ב; שו"ת אג"מ, ח"ו"ד, ח"ב, סי' פ"ד; דברי מנחם, ח"א, חלק התשובות, סי' ל"ד.

לקיחת תרופות לעקריות

תקנות הש"ס למניעת הריון:

בשוי"ת מהרי"א אסאד, סימן רכ"ב, מתאר, על פי התלמוד, שש אפשרויות שלא תתעבר:

- א. תשמיש שלא כדרכה;
- ב. דש מבפנים וזורה מבחוץ;
- ג. לשמש במוך;
- ד. מתהפכת מיד לתשמישה, שיצא הזרע;
- ה. לשמש כדרכה — ומן השמים ירחמו ושומר פתאים ה';
- ו. שתיית כוס של עקרין על ידי האשה.

הוא מסיק להלכה, שהמעולה בתקנות היא, שהאשה תשתה כוס של עקרין. (וכמו שמצינו ביבמות דף ס"ה, ובשולחן ערוך אבן העזר, סימן ה', סעיף י"ב).

הבעיות הקשורות בגלולה למניעת הריון:
סירוס האשה; חוסר האפשרות לקיים מצות פריה ורבייה ולשבת יצרה; השחתת הזרע.

פתרון הבעיות:

דעת הראב"ד (בפירושו על הספרא), שאיסור סירוס באשה הוא רק בידיים, אבל לא ע"י שתיה, כי היא אינה מצוה על מצוות פריה ורבייה. כן גם דעת בעל היראים והמגיד משנה. אמנם הרמב"ן והרשב"א סבורים, שאין דין סירוס באשה כלל ומותרת לעקר את עצמה. לדעת הפרישה, החלקת מחוקק, הבית שמואל, הט"ו והגר"א — מותר לאשה לשתות כוס של עקרין אפילו שלא במקום צער. החתם סופר (חלק אבן העזר, סימן כ'), בבירורו בדין כוס של עקרין, העלה להלכה, שאשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה מצות "לשבת יצרה" — לא תשתה כוס עקרין, אם לא להציל מירקון וצער לידה וכד'. אבל אם כבר קיימה לשבת כל דהו — מותרת אפילו בלא צער כלל. יסודו של החת"ס מבוסס על כך שאשה מצווה רק על מצות לשבת יצרה ולא על מצות פריה ורבייה, אם כן כל מקום שע"ז מחריבה בריאות גופה ומצערת עצמה הרבה, אנו אומרים ששבת דגופה עדיף.

עוד מוסיף החת"ס שם, שאשה נשואה בזמן הזה, כאשר חל לגביה חרם דרבנו גרשום והבעל לא יכול לשאת אשה נוספת — חייבת להודיעו ולבקש רשותו, או תתרוצה לקבל גט ממנו. אבל אם אינו רוצה לגרשה וגם לא נותן רשות, לא חייבת לצער עצמה בצער גדול, "לפי ראות עיני המורה".
ואם הבעל לא קיים עדיין מצות פריה ורבייה — לא ברור מה דעת החת"ס בזה. אבל אם קיימת סכנה לאשה שתתעבר — רבים מהאחרונים מתירים

לאשה לשתות כוס של עקרין בלא הסכמת הבעל, אע"פ שלא קיים עדיין פריה ורביה.
והנה באגרות משה, (חלק אבן העזר, סימן ס"ה) כותב, שנתברר שכ-60% מהנשים הלוקחות גלולות למניעת הריון — רואות דם עקב הכדורים, ואם כן הן גדות. ובחלק ב' סימן י"ז הוסיף, שגלולות אלו מזיקות לאשה במחלות אחרות, ולכן אסור לקחתם מטעם חשש סכנה לענין אחר.

מסקנה :

"אם אמנם יבורר, ששופרו עד שלא מזיקים כבר כלל, הרי הדרך הזו למניעת הריון היא המובחרת ביותר, דאין כאן שום השחתת זרע, וגם העקרות של האשה זמנית היא בלבד, ועוד זאת דאין כאן פעולת עקרות בידיים".

(שו"ת ציץ אליעזר, חלק ט', סי' נ"א, שער ב', פרק ב')

מקורות נוספים :

ראה עמ' 156.

כדורים או טבעת למניעת הריון — מה עדיף

השאלה:

איזה אמצעי למניעת הריון עדיף — גלולות או טבעת תוך-רחמית ?

תשובה :

המחבר מצטט מכתב מרופא מארה"ב, ד"ר ד. ה. : "בודאי שהכדורים הם יותר מקובלים ע"פ הדיון, (חששותיו של הגר"מ פיינשטיין נ"י אינם של ממש עם כמה כדורים חדשים). ראשית, אינם עושים כלום ואינם מפסידים לזרע הבעל. שנית, באמת אינם פועלים באופן ישר על זרע האם. ופעולתם היא, שעל ידם נמצאת האשה במצב קרוב למצב העבור, שאז אין כתלי הרחם מקבלים עוד את זרעה, אפילו אם כבר קלט והתחבר לזרע הבעל. אפילו הפתילים החדשים של ניילון ופלסטיק ומתכת, שנותנים בצואר הרחם, אינם מפסידים זרע הבעל ולא של האשה, רק שבאופן שאינו ברור היטב עדיין, אין כתלי הרחם מקבלים את הזרע שלה, אפילו אם כבר נתחבר לזרעו וכנ"ל, ובודאי ששני אופנים אלו היותר מקובלים במקום שיש היתר".

יתרון הטבעת על הגלולה :

א. הרופאים מעדיפים לשים טבעת מלחת גלולה ;

ב. בטוח יותר בטבעת, שלא תכנס להריון;
ג. הגוללות גורמות לסבוכים, אם האשה סובלת ממחלות אחרות.

מסקנה:

יש להעדיף את הטבעת, גם שלא במקרה סכנה, אלא אף אם רק ייגרם לאשה סבל רב של מחלה, ואולי גם קושי הריון בגלל מחלתה ורפיון מצב בריאותה וכדומה.

(ולענין ספירת ז' נקיים של האשה, וחציצה בטבילה כשיש לה טבעת כזאת בתוך רחמה — לדעת המחבר לא מעכב בשניהם).

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י', סימן כ"ה, פרק י').

מקורות נוספים:

ראה בתמצית הבאה.

הגלולה למניעת הריון

במסגרת המאמר מובא דיון בחמישה היבטים של הבעיה.

א. הוצאת זרע לבטלה. בשו"ת אגרות משה, (חלק אבן העזר, חלק ב', סימן י"ז): "מצד האסור דורע לבטלה ליכא, והיה שייך להתיר כשקיימו פריה ורביה, כשיש לה צער גדול".

לדעת המחבר, דומות הגוללות קצת לכוס של עקרון, המוזכר בגמרא ואפילו עדיפות מזה, כי אחרי הפסקת לקיחת הגוללות, נכנסות הנשים מיד להריון ואין כלל שאלת סרוס בזה. ובשאלות ותשובות חת"ס (חלק אבן העזר, סימן כ'), בענין כוס של עקרון, כתב: "מותר לקחת סמים בכדי שלא תתעבר, דמשום טעמא דלשבת יצרה, אינה מחוייבת להחריב עצמה כדי ליישב העולם". מטעם זה, שאינה מחוייבת להחריב עצמה, אולי יש מקום להתיר לקיחת הגוללות לנשים, שיולדות מדי שנה בשנה וצריכות לעבוד קשה בביתן. הרחם זקוק למנוחה, שאם לא כן יש חשש של צניחת הרחם (prolaps uteri), וכן זקוקים שרירי הבטן למנוחה ולחזוק. גם הורידים המורחבים צריכים זמן להתכווץ, אחרת קיימת סכנת פקקת הורידים (thrombosis). יתכן, שלנשים כאלו חובה להשתמש בגוללות, מטעם שמירת בריאות הגוף (ראה בשו"ת חלקת יעקב, חלק ג', סימן ס"ב).

בעל אגרות משה גוטה, כאמור, להתיר גם כשיש לאשה "צער גדול" ולא דוקא סכנת נפשות.

ב. חשש של דמום בין-וסתי. בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' ס"ה; ח"ב סי' י"ז), כתב לאסור את השמוש בגוללות מאחר "שנתברר, שרוב הנשים רואות ע"י הפילן (הגוללות) אלו טפת דם שנעשית נידה, כדהודיע לי חתני

הרה"ג ר' משה טנדלר שליט"א, שיש לו ידיעה בענינים אלו, וכתב לדוקטור, שהמציא פילן אלו והודה לו, שששים אחוז מהנשים רואות משהו דם ע"י הפילן". ואכן בראשית תקופת השמוש בגלולות למניעת הריון, היה הדמום הבין-וסתי אחד מתופעות הלוואי הבולטות. "הדמום הזה מופיע לפעמים בחלק השני של המחזור או באופן דומה לדמום בימי וסתה של האשה (break through bleeding), או באופן קל ע"י צביעת ההפרשה בצבע אדום או חום, או בצורת כתמים אחדים בתוך ההפרשה (spotting). אולם בזמן האחרון השתנה הדבר לטובה" (המחבר).

דמום בין-וסתי במחזור הראשון של שמש בתכשירים שונים (באחוזים)

התכשיר		% הנשים
ישנים	Conovid E	25%
	Validan	20%
חדשים	Lyndiol	0% (רק מקרים מעטים).
	Ovulen	3%
	MetruLEN	4%
	Ortho-Novin	2%

כמו כן הוברר, שהדמום מופיע רק במחזורים הראשונים, ואחר כך "מתרגלת" האשה להורמונים המלאכותיים. כן יתכן, שהגורם הנפשי של הרפיית המתח הראשוני, מסלק את תופעת הדמום, (גם חז"ל ידעו שגורם נפשי מביא לראיית דם (נידה, ס"ו א'). המחבר מציין, שכל הסטטיסטיקות, שהופיעו בספרות, מבוססות על עדות נשים לא יהודיות, שאינן מקפידות על בדיקה מדוקדקת ולכן סביר להניח, שהאחוז האמיתי של דמום קל או כתמי דם, גבוה יותר — 10% לערך.

ג. הסכנה בשמוש בגלולה. באגרות משה שם כתב: "ועתה נשמע שהפילן הם דבר, שמזיק לאשה במחלות אחרות, ולכן אין לקחת הפילן מצד חשש סכנה לענין אחר". ברם, במשך השנים הצטבר נסיון רב, אחרי שמליוני נשים משתמשות בגלולות, וכיום ידועות הסכנות ואפשר למונען. הבעיות העיקריות קשורות במחלות כבד ופקקת ורידים. לכן אם האשה נבדקת באופן יסודי לפני שמתחילה השמוש בגלולות, אפשר להזניח את גורם הסכנה בשקול ההלכתי. אחד החוקרים כתב, שהסכנות הכרוכות בהריון ולידה, גדולות לאין שעור מכל התופעות הצדדיות, שפורסמו עד כה בקשר לגלולות.

ד. הכפחון בפעולת הגלולות למניעת הריון: הגלולות הן האמצעי הבטוח ביותר מכל השיטות הידועות למניעת הריון ואפשר להתייחס לגלולות כבטוחות ב-100%.

על מאה נשים, שחיו חיי מין רגילים עם בעליהן, תוך שמוש באמצעי מניעה שונים, ארעו הריונות כדלקמן: —

שמוש בשטיפה	—	31	הריונות
משחה פנימית	—	20	הריונות
ימים "בטוחים"	—	24	הריונות
כסוי על איבר הזכר	—	14	הריונות
הסגר גומי לפני הרחם	—	12	הריונות
גלולות הורמונליות	—	0.1	הריונות

ה. הצד המופרי: הרב יעקובוביץ (הרופא העברי, כרך כ"ו עמ' 172), כתב: "מניעת ההריון הנפוצה פתחה שער רחב לפריצת גדרי המוסר ואי נאמנות בנשואין, לחלול הקודש, בטול טוהר המידות וכבוש היצר, במידה שאף עו"ז לפנים לא הגיעו אליה. האדם הפך עבד נרצע לאנוכיות ולנוחיות והוא מסיח את דעתו מזה, שבסוף הוא משלם מחיר יקר הרבה יותר בעד כשלונו לטפח את האידיאלים של חיים מוסריים ואת צו הבורא על קיום המין. לפיכך אין להוציא גזר-דין כללי, שכן הגורמים הם רבים ועדינים ביותר והבעיות חמורות ביותר והן כרוכות בתוצאות מרחיקות לכת. על כן ידון הרב על כל מקרה ומקרה לחוד, על יסוד חוות דעת של רופא מוסמך וירא שמים, שנהירים לו הצדדים הדתיים והמוסריים של הבעיה".

(ד"ר יעקב לוי, גועם, כרך י"א, עמ' קס"ז)

מקורות נוספים:

אוצר הפוסקים, אבן-העזר, סי' כ"ג, סק"א — סקמ"ד; גועם, כרך ו', עמ' רע"ב; הרפואה והיהדות, פרק 13; עזרת נשים, ח"ג, עזרה ט"ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"א, סי' ס"ב; ספר אסיא ב', עמ' 36 ועמ' 132; ספר אסיא ד', עמ' 167 — 181; בשבילי הרפואה, א', י"א — כ"א; Rabbi D. Feldman, Birth Control in Jewish Law, New-York, 1974, pp. 235-250.

סיוע מעבדתי לאיבחון אדמת בהריון

בשנת 1964 פקדה את ארה"ב מגיפת-אדמת המונית. לאחר מגיפה זו גולדו כ-20.000 ילדים עם מומים מולדים (Rubella Syndrome). התברר, כי התופעות הקליניות של תסימונת זו מרובים יותר מכפי שנחשב קודם. יתר על כן, עלולים להתפתח מומים מולדים גם במחלת אדמת סמויה.

במחקר המובא כאן נבדקו 234 נשים הרות, אשר באו במגע עם מקרים חשודים לאדמת. נמצא, שאחוז הנשים המחוסנות בגיל הפריון גע בסביבות 80%, לכן הסכוי להדבקה באדמת בגיל הפריון הינו קטן.

מתוך 234 הנשים ההרות הנ"ל, אושרה ההדבקה רק בשני מקרים. "יש מקום להגנית, כי בהעדר בדיקות מעבדתיות, מספר ההפלות התרופויות בין הנשים הנ"ל היה עולה על שניים. ברור, כי חשיבות הבדיקה הוירולוגית היא בעיקרה שלילת הדבקה באדמת, מניעת הפלה והרגעת האשה ההרה".

נמצא, כי בשנה בלתי מגפתית רוב מחלות התיפרחת אצל ילדים קטנים לא היו אדמת. כמו-כן 100% של ילדים בריאים עד גיל שנתיים הינם חסרי נוגדנים, לכן בדיקת דם אחת עם ההחלמה משמעותית לאיבחון המחלה. בתקופת המעקב, שנמשכה שנתיים, אושרו במעבדה בסך הכל 19 מקרי אדמת, מהם 6 — אצל נשים הרות.

באשר למשמעות של מבחנים מעבדתיים שונים לאישור האבחנה, הרי ברוב המקרים של המקרים התבססו החוקרים על שיטות סרולוגיות ובעיקר מבחן עכוב ההימאגלוטיניציה. לבידוד הנגיף — חשיבות משנית. מבחן נוסף — קיבוע המשלים (Complement Fixation Test), שעשוי לסייע במקרים, שהאשה באה במגע, עם מקרה חשוד באדמת מספר שבועות לפני פנייתה לרופא.

(ע. פוגל וחב', הרפואה, כרך ע"ט, חוברת ט', ב' חשון תשל"א, עמ' 388).

מקורות נוספים:

ראה "ספרות" בסוף המאמר הנ"ל (עמ' 391).

בענין הפלה מלאכותית

השאלה:

אשה שלקחה תרופה בהריונה, אשר גורמת לעכוב התפתחות הילד, ועקב כך עלול להוולד פגום בגופו או בשכלו — האם מותר להפיל הולד כדי להצילו מיסורים כל ימיו?

תשובה:

בשאלת המתת עוברים, מסכם המתבר שלש שיטות בראשונים:

א. שיטת בעל הלכות גדולת (בה"ג) — מהפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת", למדים דין נוסף על הפסוק "וחי בהם" — שגם במקום שאין עליו דין חי, מכל מקום יש בו דין הצלה, שדוחה כל התורה במה שנוגע בין אדם למקום, מצד העתיד — כדי שישמור שבתות הרבה.

ב. שיטת הרמב"ן — אין לעובר דין חיות כלל ורק כשמתה אמו, אז תורת לוד עליו לכל דבריו, וממילא גם לענין פקוח-נפש.

ג. שיטת הרמב"ם — משעה שנעקר לצאת יש לו כבר חיות בפני עצמו לענין שלא נדחה בפני אחרים להצלתם, אע"פ שלענין שאר דינים עדיין אינו כילוד, עד שיצא ראשו. (וכן כתב בשו"ת אחיעזר, ח"ג, סי' ע"ב (ג)).

והנה שיטת המהרי"ט (חלק א', סימנים צ"ו, צ"ט), שאין תורת נפש על העובר

לענין שיהא אסור לאבדו מדין רציחה, אלא איסור הריגת עובר הוא מדין חבלה (ראייתו מגמ' ערכין ד"ז).

ובתוספות סנהדרין (דנ"ט, ד"ה ליכא) מבואר, שאע"ג שישאל ההורג עובר פטור, מכל מקום יש איסור לעשות זאת. לדעת המחבר יסוד האיסור הוא חובל או בל-תשחית (שישנו בגופו מכל-שכן מממונו, עי' תוס' בבא קמא, צ"א, ב', ד"ה אלא). ולכן, לצורך רפואה וכשאינו לצורך השחתה — יהא מותר.

פסקנות:

א. אין לעובר תורת נפש ואיסור הריגתו הוא משום חבלה, או בל-תשחית.

ב. אם הוא גורם צער לאחרים מותר להמיתו (כפי שמשמע מהמהרי"ט).

ג. אם יהא סבל רב לעובר ולכל משפחתו מותר להורגו, ואף שאסור לאבד עצמו לדעת גם ביסורין קשים, אבל לגבי זולתו קיים הכלל "ואהבת לרעך כמוך" — ובמקרה שאין דין רציחה מותר.

"ולכן גם כאן, שאין דין רציחה, מותר לרופא להפיל, ובפרט שאם יוולד חסר דעה, שאז גם לא שייך שישמור שבתות הרבה — ומותר".

(עמוד הימיני, סימו ל"ב)

מקורות נוספים:

ראה להלן עמ' 160.

הפלה להצלת האם

השאלה:

אשה מעוברת, שחולה במחלת סרטן הריאה ולדעת הרופאים ההריון יקרב מיתתה, האם מותרת ההפלה, כדי להאריך את חייה?

תשובה:

חיי האשה קודמים לחיי העובר — כך מבואר במשנה אהלות (פרק ז', משנה ו'). ולדעת מרבית הפוסקים מותר להרוג את העובר, כאשר קיימת סכנה לחייה של האם. אכן, המיוחד בשאלה הנדונה הוא, שהאשה חולה במחלה ממתה בלאו הכי, וההפלה תאריך את חייה רק לפי שעה. דעת המחבר, שגם במקרה כזה מותרת ההפלה, מכיון שבמותה ימות גם הולד וע"י ההפלה לפחות תינצל היא. ואף שההצלה היא זמנית, הרי ההלכה קובעת, שמותר לחלל שבת גם לחיי שעה ולגוסס, אם כן בודאי שמותרת ההפלה לצורך כזה. ולהלכה יש לסמוך על הרופאים הקובעים שההריון יקרב מיתתה.

המחבר מדגיש שתי הגבלות להיתרו:

א) יש צורך בהסכמת הבעל להפלה; ב) ההפלה תיעשה ע"י רופא יהודי. אכן, במקרה שאי-אפשר באופן כזה, יש להתיר לרופא נכרי לבצע את ההפלה.

מסקנה:

מותר לבצע הפלה במעוברת חולה, שההריון עלול לקרב מיתתה, בתנאי שהבעל מסכים לכך, ועדיף ע"י רופא יהודי.

(שו"ת שאילת ישורון, חלק א', סימן ל"ט)

בענין הפלה מלאכותית

השאלה:

אשה שנתעברה בימי נידתה, האם מותר או צריך לבצע הפלה?

תשובה:

המחבר מסיק, שלדעת רוב הפוסקים איסור ההפלה הוא מן התורה, אלא שאין חיוב מיתה במעשה זה. פוסקים אחרים סבורים, שעל-כל-פנים יש איסור מדברי חכמים בביצוע הפלה מלאכותית. באיסור זה אין הבדל אם העובר הוא כשר או פסול ואפילו ממזר. בשאלה הנדונה העובר הוא בן-הנידה, שלדברי הכל איננו ממזר מן התורה, ולהלכה גם איננו ממזר מדרבנן. ואם העובר הוא נקבה הרי היא כשרה לכהונה, ואם הוא זכר איננו חלל אפילו מדרבנן, אלא שהוא פגום מבחינה רוחנית. אכן, אם ישמור תורה ומצוות לא יעבור פגם זה לדורות הבאים.

מסקנה:

"פסקו של דבר, שחלילה וחלילה לאבד את העובר ושמצד הדין יהא כשר לקהל ולכהונה".

(הרב י. א. הרצוג, קול תורה, שנה י', ניסן-איר, תשט"ז, עמ' א—ג).

בענין הפלה טפולית

השאלה:

האם מותר לגרום להפלה אצל אשה, שהריונה מהווה לה סכנה?

תשובה:

"פשוט, דבסכנה יכולין לחתוך העובר". ראייתו ממשנה אהלות (פרק ג'), בדין האשה שמקשה לילד. שם קובעת המשנה, שמחתכים את הולד במעיה ומוציאים אותו איברים איברים. "והרופאים נאמנים על זה לומר שסכנה היא עבודה, אם לא יוציאו העובר ממנה" (ראייתו משו"ת חתם סופר, חלק יורה דעה, סימן קע"ה). "ואף שישראל גם כן אסור להרוג עוברין (ראה תוספות סנהדרין, ג"ט), מכל מקום משום מצוה שרי".

והנה במקרה שהאשה מעוברת, והרופאים קובעים שהעבור מסוכן עבודה, הרי שהסכנה כבר לפנינו ואין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב, ולכן אין אומרים "מן השמים ירחמו". בנגוד למצב של "שלוש נשים משמשות במוך", ששם אין הסכנה לפנינו, ורק עתידה אולי להתרחש — ולכן הולכים אחר הרוב, "ומן השמים ירחמו".

"ובגדון דידן, בודאי אם הרופאים אומרים דסכנה היא לאשה אם תלד, בודאי מותר ליקח העובר ע"י אפעראציע (נתוח), דזה חשוב כהגיע הסכנה לפנינו". והנה אם מותר לעשות נתוח זה ע"י רופא גוי — כתב בשו"ת מהרי"ט (ח"א סימן צ"ט), שאסור להתעסק עמהם שיפילם, לפי שהם מוזהרים על הנפלים ונהרגים עליהם, ולכן יהודי שיאמר לרופא גוי לגרום הפלה, יעבור על "לפני עוור לא תתן מכשול".

אמנם התוספות במסכת סנהדרין (ג"ט), כתבו, שאם הנכרי עושה כדי להציל אפשר דשרי.

מסקנה:

"בודאי אם הישראל הוא מומחה כהגוי, בודאי יש לעשותו על ידי ישראל". (שו"ת מחזה אברהם חלק ב', חלק יורה דעה, סימן י"ט)

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 69—124; ספר אסיא ב' 76—77; 93—98; 133—135; ספר אסיא ג', 493—494; ספר אסיא ד', 29—31; 292—293; שו"ת בית יצחק, חיו"ד ח"ב, סי' קס"ב; שו"ת מלמד להועיל, חיו"ד סי' ס"ט; שו"ת משפטי עוזיאל, ח"ג, חחור"מ סי' מ"ו—מ"ז; שבט מיהודה, שער ראשון פי"א, ובתוספת עמ' מ"ט; שו"ת שאילת משה, חאה"ע סי' י"א; שו"ת יביע אומר, ח"ד, חאה"ע סי' א'; שו"ת שרידי אש, ח"ג סי' קכ"ז; אנציקלופדיה תלמודית, ע' אין דוחין נפש מפני נפש; הרפואה והיהדות, פרק 14 ובהערות; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ו, סי' מ"ח, פ"א; שם ח"ט, סי' נ"א, שער ג'; קול תורה, כרך י"ג, חשון תשי"ט; נועם, כרך ז', עמ' ל"ו; שם כרך ט', עמ' קצ"ג, שו"ת ציץ אליעזר, ח"ג, סי' ק"ב; סניני, פ', תשל"ז, עמ' ק"פ; תורה שבעל-פה, י"ח, תשל"ו עמ' פ"ט—צ"ד; דיני ישראל, ח', עמ' קי"ט—קל"ב; אור המזרח, צ—צא, עמ' 185; בשבילי הרפואה, א, עמ'

ס"ט; שם, ב, עמ' מב, עמ' ס"ה; שם ג — ד, עמ' צ"ה; הדרום, נ, תש"מ, עמ' 159; הלכה ורפואה, א, עמ' ש"ד; שם ב, עמ' ק"ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' כ"ז וסי' ק' — ק"ב.

בענין הזרעה מלאכותית

השאלה:

- א. האם מותר להוציא זרע מהבעל על מנת להזריעו באשתו?
- ב. האם מותר לבצע הזרעה מלאכותית באשה, תוך ימי גידתה?
- ג. האם הבן או הבת מתייחסים אחרי הבעל לכל דבר, והאם קיים הבעל בזה מצות פריה ורבייה?

תשובה:

א. בשאלות ותשובות מהרש"ם, (חלק ג' סימן רס"ח) פסק, שאין בהוצאת זרע מהבעל לצורך הזרעה באשתו משום השחתה והוצאת זרע לבטלה, כיון שאותו זרע לא ילך לאבוד. על כן, כאשר מוציא הזרע מתוך כוונה לגרום לפריה ורבייה, אין בזה איסור. אכן המהרש"ם התנה את היתרו רק לשעת דחק גדול, כשאין דרך אחרת לאשה להכנס להריון, ובאופן זה הסכימו עוד פוסקים מגדולי האחרונים.

ב. המהרש"ם פסק להתיר רק בימי טהרתה של האשה (וכן כתבו הפוסקים האחרים). וטעמם שגם בעיבור באופן בלתי ישיר, אם נעשה בזמן גידתה, הטבע של הילד יהא פגום כבן גידה, כיון שנקלט בימי גידתה. אכן אחד מרבני דורנו כתב עצה, שהאשה תטבול קודם ימי ליבונה ואז לפי רוב החשבונות — תצא מגדר גידה דאורייתא, שהרי ספירת ז' נקיים בזמננו הוא רק חומרא מדרבי זירא;

ג. גדולי האחרונים חקרו בשאלה אם קיים מצות פריה ורבייה בנתעברה מאמבטי, ודעת רבים שאכן קיים המצוה, וכל-שכן בנידון דידן שלא נתעברה מאליה, אלא נעשה מעשה רב והשתדלות מרובה.

מסקנה:

אין להקל בהזרעה מלאכותית, עד אשר ימוצו כל האפשרויות בדרך הטבע. אכן כאשר אין דרך אחרת, נוטה המחבר להקל בשעת הדחק להוציא זרע מהבעל ולהזריעו באשתו, אפילו בתוך ימי ספירתה, בתנאי שתטבול קודם ליבונה; ובכך קיים הבעל מצות פריה ורבייה; והבן או הבת מתייחסים אחריו לכל דבר. (שאלות ותשובות מנחת יצחק, חלק א', סימן נ"א).

מקורות נוספים: ראה להלן עמ' 166.

בדין הזרעה מלאכותית

מסקנות הדברים

א. מותר ליקח מזרע הבעל ולעשות הזרעה מלאכותית באשתו, גם בימי נדוטה, אם אי-אפשר בזמן אחר, ואין בזה משום הוצאת זרע לבטלה. ומסתבר שהולד מתייחס לבעל הזרע, וחשיב כבנו לכל דבר, והוא בנו ודאי ולא ספק, אם נעשה ע"י רופא אומן. אך נכון יותר להקפיד לא לעשותה אלא בפני שנים.

ב. יש להסתפק, במי שהכניסו מזרעו לתוך רחם אשתו ובתוך ב' או ג' ימים מת בלא בנים — אם אשתו חייבת בחליצה, אף אם נתעברה מאותו הזרע וילדה בן, כיון שקליטת הזרע היתה לאחר מותו. גם מסופקני אם האיש והאשה יכולים לעכב זה על זה, או לכופף אחד את השני להזרעה מלאכותית. כמזכרן יש להסתפק בבן הנולד מהזרעה מלאכותית, אם נימול לשמונה גם בשבת.

ג. איסור גמור להזריע מזרע של איש אחר לתוך אשת-איש, שמא ישא אחותו מאביו. וגם נראה שהולד הנולד מהזרעה זו הוא ספק ממזר. אולם אין ההזרעה חשובה כזנות, ואינה נאסרת כלל לא לבעלה ולא לזה שנתעברה מזרעו. כמזכרן אי-אפשר כלל לקיים מצות ייבום ולהקים שם ע"י הזרעה מלאכותית.

ד. אם הזרע הוא מנכרי, אף שמכוער מאד לעשותו, "ואין ספק כי טבע האב צפון בבן", וגם הוי "הזרעה שלא בקדושה". אולם מעיקר הדין, אפשר דלא אסור לעשות כן גם באשת איש, והולד הנולד מהזרעה זו אינו צריך גירות, והוא ישראל גמור בלי שום חשש ממזרות, ואף לא פגום לכהונה, והאשה עצמה אינה מתחללת, ולא נעשית זונה משום כך, ואם היא כוהנת או לוייה הולד כמותה. אולם חייב הבעל לפרוש מאשתו ג' חדשים לפני ההזרעה עד ג' חדשים לאחר ההזרעה האחרונה. אבל אינה נאסרת עליו עד כ"ד חודש לאחר לידה, ולא נוהג בזה הדין של מעוברת ומינקת חברו. איש ואשה שאין להם בנים והאשה תובעת גט, אין הבעל יכול לטעון דאפשר בהזרעה זו".

(הרב ש.ז. אויערבך, נועם, כרך א', תשי"ח, עמ' קס"ה).

מקורות נוספים:

ראה להלן עמ' 166.

מזונות בגולד מהזרעה מלאכותית

השאלה :

האם חייב בעל האשה במזונותיו של וולד שנולד כתוצאה מהזרעה מלאכותית ?

תשובה :

הדיון מתחלק לשני מצבים עקריים : א) כאשר ההזרעה היא מבעל לאשתו ;
ב) כאשר ההזרעה היא מזרע איש זר שאינו בעלה.

א. בהזרעה של בעל לאשתו — עקר השאלה היא, האם הילד מתייחס אחרי אביו רק כשהוא נולד כתוצאה מיחסי מין רגילים, או בכל מקרה שהזרע שייך לבעל — הולד נחשב כבנו לכל דבר. המחבר מביא שורה ארוכה של פוסקים, הסוברים שבכל מקרה שהזרע שייך לבעל — גם אם ההזרעה לא היתה כדרך כל הארץ — הולד נחשב כבנו לכל דבר. עקר דיוגם של פוסקים אלו הוא בדין של "נתעברה ממנו באמבטי". יש המדמים דין זה להזרעה מלאכותית, ויש הסוברים, שגם אם ב"נתעברה באמבטי" אין הולד נחשב כבנו, אולם בהזרעה מלאכותית, שאפשר לדעת בודאות שהוא מזרע הבעל — יחשב כבנו לכל דבר. לעומתם, סבורים מיעוט הפוסקים, שאין הולד נחשב כבנו לכל דבר, אלא רק לחומרא, וכדי לגדור עצמם באיסורי עריות. אבל אין הוא נחשב כבנו לקולא דהיינו אינו פוטר את אשת בעל הזרע מייבום ומחליצה, לא קיים הבעל בכך מצוה פריה ורבייה ואינו יורשו.

ב. הזרעה בזרע של איש זר לאשת איש — המחבר מבחין בארבע אפשרויות :

1) זרע של ישראל — במקרה זה יש דעות הסוברים, שהולד אינו ממזר, כי ממזרות נוצרת רק כשקיימת בעילת איסור. לדעה זו שהולד כשר, הרי הוא מתייחס אחרי בעל הזרע, וייחשב כבנו, ויהיה האב חייב במזונותיו. לעומתם יש הסוברים, שהולד ממזר, כי האיסור קיים בכל מקרה של יצירת ילד מזרע אסור. לשיטה זו חיוב המזונות תלוי בשאלה הכללית של חיוב מזונות לממזר.

2) זרע של ממזר — לאותם הסוברים, שממזרות ישנה אפילו בלא בעילת איסור הרי הולד ממזר ממה נפשך. לעומת זאת, לאותם הסוברים, שאין ממזרות אלא במקרה של בעילת איסור — הולד ממזר רק לאותם הסוברים שהולד מתייחס אחרי בעל הזרע.

3) זרע של גוי — במקרה זה ודאי שאין הולד מתייחס אחרי אביו הגוי, אינו נחשב כממזר והוא ישראל כשר כאמו. כאן אין כל חיוב מזונות מצד ההלכה, כי חיוב מזונות הוא רק על האב ולא על האם ובמקרה זה אין הולד מתייחס אחרי אביו. במקרה זה יחולו על האם חיובי מזונות מדין "צדקה".

4) לא ידוע ממי הזרע — מבחינת חיוב מוזנות גם כאן תוטל החובה על האם מדין "צדקה", שהרי באופן מעשי לא ידוע מי הוא אבי-הילד. מצב זה הוא הוא השכיח ביותר, והמחבר דן בשאלה, האם יש להטיל חיוב על בעל האשה לזון את הולד שנוולד בהזרעה מלאכותית. מסקנתו היא: "כל עוד לא היתה התחייבות מפורשת מצידו לזון את הילד, הרי שהחיוב אם יוטל עליו יהיה רק מדין "צדקה" לזון קרובי אשתו. לאור צמצומה של החובה מדין "צדקה" — ובמיוחד פקיעת חיוב כזה במקרים של גירושי או מות האשה — הרי כדי להבטיח את מוזנות הילד, יש צורך בהתחייבות מפורשת של הבעל לזון את הילד שיולד, התחייבות שתיערך באופן שתהא תקפה".

(י. אינדיג, דיני ישראל, כרך ב', תשל"א, עמ' 82-115).

מקורות נוספים: ראה להלן עמ' 166.

הזרעה מלאכותית

מחבר המאמר דן בשבע בעיות הלכתיות הקשורות בנושא זה:

א. האם מותר לבעל להוציא זרע לשם מטרה זו?
הדיון ההלכתי סובב סביב הבעיה, האם יש בזה משום איסור הוצאת זרע לבטלה. יש פוסקים האוסרים, גם אם אחר-כך יכניסו את הזרעונים לרחם האשה, ובפרט שבודאי כמה טיפות יצאו לבטלה. (ראה: שו"ת דברי מלכיאל, חלק ד', סימן ק"ז; שו"ת משפטי עזריאל, אבן העזר, סימן י"ז; שו"ת תשובה שלמה, חלק ב', אבן העזר, סימן ד'). לעומתם, יש פוסקים המתירים; משום שאין זו דרך השחתה, כיון שהוצאת הזרע נעשית על מנת שיוכנס אחר-כך לתוך רחם האשה כדי שתלד, והרי זה נקרא לצורך מצוה ולצורך תקון (ראה: שו"ת מהרש"ם, חלק ג', סימן רס"ח; שו"ת יביע אומר, אבן העזר, חלק ב', סימן א'; שו"ת קרית ארבע, אבן העזר, סימן ו'; עמק הלכה, סימן ס"ח). למעשה גם המתירים לא התירו אלא בשעת צורך גדול, כגון שעברו כבר עשר שנים ולא ילדה, ושני רופאים אומרים, שבדרך זו תתעבר (שו"ת מהרש"ם, שם).

ב. האם הולד מתייחס אחרי בעל הזרע?
דעת רוב הפוסקים היא, שהולד הוא כבנו לכל דבר, שהרי כוחו ואונו הוא. אך יש הסבורים, שאין הוא מתייחס אחריו, כיון שהוא עצמו הפקיר זרעו, להוציאו שלא במקום הראוי להוליד, אלא לתוך כלי ואין לו עוד שייכות לזרעו. לדעתם, הולד מתייחס אחריו רק אם נזרע כדרך כל הארץ, ולכן בנידון דידן הולד יתייחס רק אחרי אמו, כדוגמת בן הנולד מגוי.

ג. האם מותר להזריע הזרע בעת נדתה, ומה דין הולד במקרה כזה?
במקרה שאפשר לבצע את ההזרעה גם בזמן אחר — דעת רוב הפוסקים, שיש

לאסור בימי נידתה. זאת, מכיון שהולד ייחשב פגום, ובן נידה הוא ע"כ פנים (ראה: שו"ת מהרש"ם, שם; ברכי יוסף, אבן העזר, סימן א; האיש וחזונו — הוראה מהחזונו איש). במקרה שהרופאים אומרים, שאי-אפשר לאשה להתעבר אלא בתקופת נידתה — פסק בשו"ת יביע אומר, שם, להתיר משום מצות פריה ורביה.

ד. האם קיים הבעל ע"י כך מצות פריה ורביה?
במקרה שנתעברה ממנו באמבטי — כפי המתואר במסכת חגיגה, דף ט"ו — יש מהפוסקים הסבורים, שלא קיים המצוה, יען כי מצות פריה ורביה טעונה מעשה ובאמבטי לא עשה שום מעשה. ברם, בנידון-דידן, כשהוציא שכבת זרע לתוך כלי בכוונה להוליד — מודים כולם, שנקרא מעשה וקיים המצוה (ראה: עמק הלכה, שם; שו"ת ציץ אליעזר, חלק ג', סימן כ"ג; שו"ת יביע אומר, שם). יתר על כן, רבים מהפוסקים סבורים שגם במקרה של עבור באמבטי קיים המצוה, כיון שעל כל פנים יש וולד גוסף בעולם.

ה. האם מותר לעשות ההזרעה מורע איש אחר, ואם לא — מה האיסור?
לדעת כל הפוסקים, יש איסור בהזרעה מאיש אחר, אך חלוקות הדעות במהות האיסור. יש הסבורים, שהאיסור הוא מן התורה, מכוח הפסוק: "לא תתן שכבתך לזרע" — אסרה התורה בכל ענין הכנסת זרע אחר לתוך אשת איש, בעוד שבשאר איסורי עריות רק מעשה הביאה אסור (בגין אהובה, פרק ט"ו מהלכות אישות; זכר לחגיגה, מסכת חגיגה, דף ט"ו). לעומתם, דעת רוב הפוסקים, שאין איסור מדאורייתא, כי התורה אסרה את מעשה הבעילה והנאת הביאה באשת איש ובשאר עריות, ולא הכנסת זרע פסול גרידא (ראה: הפרדס, תשי"א, תשט"ז; תל תלפיות, תרצ"א). הגמוקים לאיסורי דרבנן:
א. חשש שמא יבוא לישא אחותו מאביו, כיון שאינו יודע מי הוא האב ויסברו שהוא בנו של בעל האשה;
ב. יבוא לפטור אמו מחליצה, כי יחשבו שיש בן לבעלה;
ג. מעשה זה הוא כתועבת ארץ מצרים;
ד. משום שיש בו מעין איסור אשת איש, כי לא יודע הזרע למי הוא ויבוא מתוך כך לתועבות גדולות;
ה. להסבורים, שהולד ממזר במקרה כזה — אסור להרבות ממזרים בישראל (ראה לקמן, סעיף ז').

ו. האם האשה נאסרת על בעלה?
לדעת רוב הפוסקים, אין האשה נאסרת על בעלה, כי אין כאן ביאת איסור, ועצם קבלת זרע מאחר איננה בכלל ערוה. האיסור של אשת איש הוא רק על-ידי בעילה ממש.
ברם, אם תתעבר מהזרעה זו, כתבו הרבה פוסקים, שהיא נאסרת על בעלה משום מעוברת חברו, וצריך לפרוש ממנה שעור זמן העבור וההנקה (ברכי יוסף, אבן העזר, סימן י"ג; משפטי עוזיאל, שם; ציץ אליעזר, שם).

ז. מה דין הולד הנולד מורע אחר?

הבעיה תלויה בהגדרת ממזרות. אם ממזרות הוא משום שהיתה ביאת איסור — הרי בהורעה מלאכותית, שאין כאן ביאת איסור — הולד איננו ממזר. ואם ממזרות מוגדרת לגבי כל זלד הבא מאיש ואשה האסורים זה לזו באיסור כרת או מיתה, אף ללא ביאה — הרי שגם בהורעה מאיש אחר הולד ממזר.

רוב האחרונים פסקו, שהולד כשר לגמרי, כיון שאין כאן ביאת איסור. (אך אם הורע הוא ממזר — גם הולד ממזר). לעומתם, יש הסבורים שהולד ממזר, למרות שלא היתה ביאת איסור. אך רק אם ידוע בבירור שהורע נלקח מיהודי, אבל אם לא ידוע ממי הורע — הולד כשר, כי יש לתלות שהוא מגוי. אם הולד — בת, דעת שו"ת חלקת יעקב, שהיא פסולה לכתחילה לכהונה, כיון שגולדה על כל פנים בעקבות איסור דרבנן. גם האשה עצמה נפסלת לכהונה מהטעם הזה. (הרב ד. מ. קרויזר, נועם, כרך א', תשי"ח, עמוד קי"א).

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 128 — 141 וכן: ספר אסיא ב' 37 — 38, 135 — 137; ספר אסיא ד', 26 — 29, 300 — 301; אוצר הפוסקים, סימן א', ס"ק מ"ב; שם, סי' כ', ס"ק י"א, אותיות ח — י; שם, סימן כ"ג, ס"ק א', אותיות יג — יז; נועם, כרך א', תשי"ח, עמ' קכ"ד — קס"ו; שם, כרך ו', עמ' רצ"ה; שם, כרך י', עמ' נ"ז; שו"ת מנחת יצחק, חלק א', סי' נ'; שו"ת שרידי אש, חלק ג', סימן ה'; הרפואה והיהדות, פרק 15; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ט, סי' נ"א, שער ד'; שם, ח"י"ג, סי' ק"ב; תורה שלמה, כרך י"ז, עמ' 242, שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' מ"ה — נ"ב; שו"ת אג"מ, חאה"ע, ח"ג, סי' י"א.

נתוח כריתת הרחם

השאלה:

האם מותר לסרס אשה הסובלת ממחלת כליות וורידים — ע"י כריתת רחמה? תשובה:

בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן ה' סעיף י"א) נפסק: "והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים, פטור אבל אסור". ושיטת הגר"א בבאורו שם, שאיסור זה הוא מן התורה, אלא שאין חייבים עליו מלקות. לאור זה אין להתיר כריתת הרחם אלא במקרה של סכנה, ולא משום צער גרידא.

ואף להסוברים, שאיסור סרוס באשה הוא רק מדרבנן, אפשר שגם לשיטתם אין להתיר בלא סכנה, כי לא כל איסורי דרבנן שוים, לומר שיהא מותר במקום צער. ולכן אף שההריון באשה כזו הוא סכנה לה, אבל בלא הריון — אין בה כל סכנה. על כן יש להתיר לה שמוש באמצעי מניעה כדי שלא תכנס להריון ולא תסתכן, אך אין להתיר לה כריתת הרחם.

מסקנה:

כאשר הסכנה לא נובעת ישירות מהרחם אלא מההריון — אין להתיר סרוס האשה ע"י כריתת רחמה, אלא יש לה להמנע מלהכנס להריון.

(שו"ת אגרות משה, חלק אבן העזר, חלק א', סימן י"ג).

מקורות נוספים:

ראה בתמצית הבאה.

נתוח כריתת הרחם

השאלה:

אשה שיש לה גידול ברחמה ויש הכרח ליטול את הרחם, האם מותרת היא לבעלה?

תשובה:

יסודות האיסור — הוצאת זרע לבטלה, וחוסר אפשרות ללדת. יסודות ההיתר — אין בזה איסור הוצאת זרע לבטלה, כיון שהוא דרך תשמיש, כמו שמותר לשמש עם זקנה ואיילונית.

מקורות ראיותיו:

רש"י, יבמות, דמ"ב ורש"י שם, ד"ס.

ואף שבחלקת מחוקק, אבן העזר, סימן כ"ג, סק"ב מבואר, שלכתחילה לא ישא קטנה וכל שכן זקנה ואיילונית, מכל מקום בדיעבד אין איסור תשמיש. כל שכן כשהיא כבר אשתו והוליד ממנה, שאין שום חשש.

מסקנה:

"מותר לשמש עמה כמתחילה, ומכיוון שלהרופאים צריך למהר לעשות הנתוח — יעשו תיכף".

(שו"ת אגרות משה חלק א', חלק אבן העזר, סימן ס"ו)

מקורות נוספים:

ספר אסיא ג', 490 — 491; שו"ת מלמד להועיל, חלק ג', סי' י"ז; שו"ת מנחת יצחק, כרך א, ח"ב סי' קכ"ה — קכ"ו; שו"ת הר צבי, חיו"ד, סי' קמ"ז; נועם, כרך י', עמ' כ"ג; שם, כרך כ', עמ' קנ"ג; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז, סי' מ"ח, פ"ה; שו"ת אג"מ, חאה"ע, ח"ג, סי' יב — יג; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' י"ד; הלכה ורפואה, א, שכ"ח ושל"ב; שם, ג, שט.

טומאת נידה בבדיקה גניקולוגית

השאלה:

אשה, שנבדקה ע"י רופא ביד או במכשיר, האם צריכה לספור מחדש שבעה נקיים?

תשובה:

יסוד הבעיה — האם יש לחוש לפתיחת פי הרחם — על פי הכלל שאי אפשר לפתיחתו בלא דם — גם אם הפתיחה באה ע"י גורם חיצוני.

המחבר מביא שיטות האחרונים המקילים בזה, ובעקר שיטתו של בעל שו"ת דברי מלכאל הסבור, שיש לטהר נשים הנבדקות ע"י רופא — גם אם היתה פתיחת המקור — גם באצבע וגם בשפופרת.

והנה בשו"ת מלמד להועיל (חלק יורה דעה, סימן ס"ה), כתב על מנהג בירושלים לטמא כל אשה, אשר נבדקה ע"י רופא — בין ביד ובין ע"י מכשיר. לדעת המחבר, אין לטמא היום את הנשים, מכיון שנשתנו הנסיבות ולפי השכלולים הרפואיים והמכשירים החדשים אין לאסור מה שאסרו אז, ובפרט

"שידוע ומפורסם דבר זה כבר אצל הכל, שלא מגיעים בבדיקתם לידי פתיחת פי המקור".

ומלבד טעמים אלו, לא ברור מי קבע מנהג זה. ואדרבה, המחבר מוכיח שהגאון ר' שמאול סלנט, רבה של ירושלים, הורה להתיר לטהר אשה לבעלה אחרי בדיקת שופרת של רופא.

מסקנה:

לדעת המחבר יש לסמוך על המקילים ולא להצריך שבעה נקיים, במקרה שהאשה נבדקה ע"י גניקולוג, בין באצבע ובין ע"י מכשיר.

(שו"ת ציץ אליעזר, חלק י', סימן כ"ה, פרק י"א).

מקורות נוספים:

ראה בשתי התמציות הבאות.

טומאת נידה בבדיקה גניקולוגית

השאלה:

אשה, שנבדקה בדיקה גניקולוגית באמצעות מכשיר, האם היא טמאת נידה?

תשובה:

יסוד הבעיה תלוי במחלוקת, האם אפשר לפתיחת הקבר (הרחם) בלא דם או לא. זוהי מחלוקת במסכת נידת, דף כ"א ע"ב, בין תנא קמא לרבי יהושע. המחבר מביא את דעת הירושלמי וראשונים שונים, ובראשם הרמב"ם, הפוסקים שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם. מאידך ראשונים אחרים — ובראשם הראב"ד — פוסקים, שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

והנה בנידון-דידן, לשיטת הרמב"ם וסיעתו ודאי מותרת בדיקת הרופא, ואפילו לשיטת הראב"ד וסיעתו — הכנסת אצבע או מכשיר מבחוץ אינו גורם בהכרח לפתיחת הרחם.

מסקנה:

"מכל הטעמים הנ"ל נראה פשוט, שיש להקל בנידון-דידן ולטהר הנשים הנבדקות ע"י רופא ביד או בכלי, וכן אני מורה ובא הלכה למעשה ולפי עניות דעתי, שהיא הלכה ברורה בלי פקפוק".

(שו"ת דברי מלכאל, חלק ב', סימן ג"ו).

מקורות נוספים:

שו"ת נודע ביהודה, מהדורא תניינא, חלק יו"ד, סי' ק"כ; שו"ת חתם סופר, חלק יו"ד סי' קע"ט; שו"ת עונג יו"ט, סי' פ"ד; שו"ת אבני צדק, חלק יו"ד, סי' פ"ג; שו"ת מנחת שי, סי' נ"ד; שו"ת אבן יקרה, מהדורא תליתאה, סי' ל"ז; שו"ת ברכת משה, סי' כ"ד; שו"ת עצי הלכנון, סי' נ'; דרכי תשובה, יו"ד, סי' קצ"ד, סי' ק"ט; שו"ת מנחת יצחק, ח"ג, סי' פ"ד; הרב שטרנבוך, תורת המשפחה, פ"ט; שו"ת באר משה, ח"ג, סי' קמ"ו — קנ"א; נשמת אברהם, יו"ד סי' קצ"ד, סי' ק"ד; עמק הלכה — אסיא (מכון שלזינגר, ירושלים, תשמ"ו), כרך א', עמ' 243 — 247.

טומאת נידה בבדיקה גניקולוגית

השאלה:

בדיקה גניקולוגית רגילה, שלפי דעת הרופאים איננה גורמת בדרך כלל לדמום, האם האשה טמאה כנידה?

תשובה:

יש מהפוסקים המחמירים בשאלה זו ומטמאים את האשה. הם סומכים על פסק דינו של הנודע ביהודה (תניינא, יורה-דעה, סי' ק"כ), שבכל מקרה ובכל גיל האשה טמאה. (על פי הכלל: "אי-אפשר לפתיחת הקבר בלא דם"). אכן, הקו הכללי של מרבית הפוסקים בשאלות אלו הוא להקל עד כמה שאפשר ולטהר אשה לבעלה. רבים מהפוסקים דוחים את פסקו של הנודע-ביהודה, ויש מי שכתב, שגם הנודע-ביהודה עצמו לא עמד על דעתו הלכה למעשה. רבים מהפוסקים מקילים בכל מקרה, בין שהבדיקה נעשתה ביד ובין שנעשתה בכלי. יש מהפוסקים, שהחמירו בכלי והקילו ביד. לדעת המחבר — בזמנינו, שהמכשירים הם דקים ומושלמים יותר, אין להצריך ז' נקיים גם בכלי. ואם נהגה האשה להחמיר על עצמה, אין לה לעשות כן אלא בהסכמת בעלה, כי אין זה מנהג כהלכה.

מסקנה:

"מכל האמור, איכא די סמוכין לא להצריך אשה זו ז' נקיים אחרי בדיקת הרופא... וכל רב המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין... ועכ"פ בסתם חששות וחומרות אין להוציא אשה מחזקת טהרתה". (הרב מ. אמסעל, המאור, שנה כ"ו, קונטרס ה', תשל"ד, עמ' 20—24).

מקורות נוספים:

ראה: המקורות בתמצית קודמת. ויש להוסיף: בינת אדם, שער בה"ג, סי' כ"ג; שו"ת ברית אברהם, פתחי נידה, סי' ל"ט, סק"ג; שו"ת תשובה מאהבה, ח"א, סי' קט"ז; שו"ת מהרש"ם, ח"ב, סי' מ'; שו"ת נהרי אפרסמון, חיו"ד, סי' ע"ד; שו"ת עולת יצחק, סי' קע"א; שו"ת בית יצחק, ח"ב, חיו"ד, סי' י"ד; שו"ת פרי השדה, ח"ב, סי' מ"ח; שו"ת כוכב מיעקב, סי' ס"ח; שו"ת תשורת שי, סי' צ"ד; ערוגת הבושם, יו"ד, סי' קע"ג; שערים המצויינים בהלכה, סי' קנ"ג, סקט"ז; שו"ת חזון נחום, סי' ס"ו, ועוד.

טבעת ברחם — האם חוצצת בטבילה

השאלה:

אשה, שהתקינה לה טבעת בעומק הפרוזדור לצורך רפואה — האם חוצצת בטבילת נידה?

תשובה:

המחבר מבדיל, בין מצב שהטבעת עמוקה יותר מהמקום שהשמש דש בו, לבין מצב שהטבעת יותר קרובה לפתח. במקרה הראשון המקום מוגדר כ"מקום

הבלוע", אשר לא צריך להיות אפילו ראוי לביאת מים, ולכן לא חוצץ בטבילה. במקרה השני המקום מוגדר כ"בית הסתרים", שצריך להיות ראוי לביאת מים, והטבעת היא דבר שהאשה מקפידה, שהרי היא מתלכלכת תמיד בימי נידתה, ולכן צריכה להסירה בעת שתפסק בטהרה לנקותו, ואולי גם מעכבת בבדיקת שבעה נקיים.

(שאלות ותשובות גודע ביהודה, מהדורה קמא, חלק יורה דעה, סימן ס"ד).

מקורות נוספים:

ספר אסיא ב' עמ' 129 — 131; ספר אסיא ד', עמ' 177; שו"ת עמק שאלה, חיו"ד, סי' מ"ד; שואלין ודורשין, ח"א, סי' ל"ט; שו"ת עני בן-פחמא, חיו"ד, סי' י"ז; שו"ת בית-יצחק, חיו"ד, ח"ב, סי' כ'; שו"ת חזון נחום, סי' ס"ז; שו"ת בנין ציון, סי' ע"א; שו"ת מהרש"ם, ח"א, סי' מ"ו; שו"ת רבי שאול משה, סי' ע"ח; שו"ת זכרון יהודה, ח"ב, סי' נ"א; שו"ת הר צבי, חיו"ד, סי' קנ"ג; שו"ת אג"מ, חאו"ח, ח"ד, סי' ק"ה, אות ד'; שו"ת מנחת יצחק, ח"ו, סי' פ"ז; שו"ת ציץ אליעזר, ח"א, סי' ס"ג.

עין מלאכותית — האם חוצצת בטבילת נידה

השאלה:

אשה, שיש לה עין מלאכותית ומתביישת להוציאה קודם טבילתה לטהרת נידתה, כדי שלא תיראה בעלת-מום — האם זה מהווה חציצה בטבילה?

תשובה:

יפור האיסור — על פי המבואר בשולחן ערוך, (יורה דעה, סימן קצ"ח, סעיף א'): "צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת, לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ".

יפורות ההיתר — יש שכתבו לחלק בין בית הסתרים, ששם צריך להיות ראוי לביאת מים וחציצה — פוסלת, לבין מקום הבלוע, שאין חציצה מעכבת בו. ומקום מושב העין נקרא בלוע, כי שום יד אינה יכולה לגעת בגומה שבה מונחת העין. המחבר דוחה זאת בנימוק, שבלוע לא חוצץ הוא דוקא אם הדבר החוצץ עצמו הוא בלוע, אך בנידון דידן רק מקום החציצה בלוע, בעוד שעין-הזכוכית איננה בלועה.

לדעת המחבר הטעם להיתר הוא — העין המלאכותית היא מיעוט שאינו מקפיד, ואדרבה — האשה דוקא מקפדת שלא להוציא את העין, כדי שלא תיראה בעלת מום, וכל שהוא לבוי — אינו חוצץ.

מסקנה:

אין בעין מלאכותית משום חציצה בטבילה.

(שו"ת הר צבי, חלק יורה דעה, סימן קס"א).

מקורות נוספים:

שו"ת שואל ומשיב, מהדורא ג', ח"ג, סי' ק"ח; שו"ת כוכב מיעקב, סי' קל"א; שו"ת אגרות משה, חיו"ד, סי' ק"ד; שו"ת מנחת יצחק, ח"ג, סי' פ"ב; שו"ת מהר"א אסאד, סי' רכ"ט; שו"ת זכר שמחה, סי' קי"ח.

מוך באוזן — לענין חציצה בטבילה

השאלה:

אשה, שמסוכן עבורה אם יכנסו מים לאזניה, וחייבת לשים צמר-גפן באזניה בשעת טבילה — האם מהוה חציצה?

תשובה:

המחבר דן בנושא זה בכמה הלכות הקשורות לחציצה בטבילה.

א. במקרה שהמוך מהודק באזניה היטב, ומקפדת שלא להסיר אותו אף פעם — יש ראייה ממסכת שבת (דף ס"ה), שאין בזה משום חציצה.

ב. הפסול במקרה של מוך באוזן הוא, משום שצריך להיות ראוי לביאת מים. לדעת התוספות — וכן ההלכה — יסוד זה הוא מדאורייתא, אך יש מהראשונים — ובעיקר הריטב"א — הסוברים, שיסוד זה הוא רק מדרבנן. לדעת המחבר אין לצרף דעות אלו להקל, כיון שלא הוזכרו בשולחן ערוך.

ג. יש שרצו להקל, מטעם שראוי להתיר איסור קל, שלא תכשל באיסור גידה בלא טבילה. אך לדעת המחבר, אין לבטל תקנת חז"ל מחשש מכשול עבירה חמורה — רק אם זה בא להציל רבים ממכשול — אבל לא לגבי עצמה.

ד. יש שרצו להקל כאן, כיון שתצטרך להתגרש מבעלה. אכן לדעת המחבר גם באיסור דרבנן מוציאים אותה מבעלה ובפרט שהאיסור כאן הוא תמידי, כל ימי חייו, "ואין שום סניף וצד להקל מטעם זה".

ה. במקרה שהאשה הולכת במוך באזניה כל הימים מחשש סכנה ולא רק בזמן טבילה, יש מקום להקל, משום דהוי מעוט שאינה מקפידו.

מסקנה:

אין להקל במקרה שזקוקה לסתימת האזניים רק בזמן טבילה. במקרה שהולכת במוך באזניה כל הימים "יש להקל, אבל רק באופן שתהא נוהרת לתחוב המוך בעומק האוזן שלא יחוץ גם במקום שפת נקב האוזן הנראה מבחוץ".

(שאלות ותשובות מהרש"ם, חלק א, סימן ז).

מקורות נוספים:

שו"ת הר צבי, חיו"ד, סי' ק"ע; שו"ת חלקת יעקב, ח"א, סי' קל"ח — קל"ט; שואלין ודורשין, ח"א, סי' ל"ח; שו"ת עני בן פחמא, חיו"ד, סי' י"ח; שו"ת דובב מישרים, ח"א, סי' ע"א; שו"ת חזון נחום, סי' ס"ח; שו"ת צפנת פענח, סי' ס"ד; שו"ת אמרי יושר, ח"א, סי' קצ"ה, קצ"ז; שם, ח"ב, סי' פ"ב; שו"ת אבני שוהם, ח"ג, סי' ל"א; שו"ת עמק שאלה, חיו"ד, סי' מ"ו; ברכת שלום, עמ' קל"ח; שו"ת אג"מ, חיו"ד, ח"א, סי' צ"ח — ק"ג; שם, חיו"ד, ח"ב, סי' פ"ה; כן איש חי, שנה ב', פר' שמיני, סק"י; דרכי תשובה, יו"ד, סי' קצ"ח, סק"י; שו"ת מהר"י שטייף, סי' מ"ו; חזו"א, יו"ד, סי' צ"ד, סק"ח; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ה, סי' ל"א; שם, ח"ו, סי' מ"א. שו"ת מלמד להועיל, ח"ב, סי' ע'; שו"ת חלקת יעקב, סי' ל'; שו"ת אבני נור, חיו"ד, סי' רס"ב.

סתימת שן זמנית — לענין חציצה בטבילה

השאלה:

אשה שיש לה סתימה זמנית בשן — האם זה מהווה חציצה לענין טבילה?

תשובה:

גדולי האחרונים חילקו בין סתימה קבועה לסתימה עראית. סתימה קבועה בודאי לא מהווה חציצה.

אכן, ביחס לסתימה זמנית יש כמה תנאים להקל:

א. הזמן — כאשר הסתימה מיועדת להשאר כמה חדשים, הדבר נחשב כסתימה קבועה לענין טבילה. יש שהקלו אפילו כשהסתימה היא לשבוע, אך לא פחות מכך;

ב. כיון שאי אפשר להסיר את הסתימה רק ע"י רופא מומחה — אין זה בגדר חציצה;

ג. כיון שלאחר הסתימה הזמנית יחליפו לסתימה קבועה, הרי שאין בהסרת הסתימה העראית משום קפיידא, ולכן לא חוצץ, כי נחשב מלכתחילה כסתימה קבועה;

ד. יש להקפיד, שהסתימה הזמנית לא תכסה את השן יותר מהסתימה הקבועה; ה. יש לדקדק לגרד קצת מהסתימה שתהא שקועה ואז יהיה לזה דין של בלוע, אשר אינו חוצץ בטבילה.

מסקנה:

לפי התנאים המנויים לעיל, אין בסתימה זמנית משום חציצה בטבילה.

(שאלות ותשובות מנחת יצחק, חלק ה', סימן קי"א, אות ב').

מקורות נוספים:

הגהות יד שאול, סי' קצ"ח, סכ"ד; שו"ת שואל ומשיב, מהדו"ת, ח"ג, סי' ק"ח; שו"ת חלקת יואב, סי' ל'; שו"ת לבושי מרדכי, סי' נ"ד; שו"ת אמרי יושר, ח"ב, סי' קי"ב, אות ב'; שו"ת חלקת יעקב, ח"א, סי' קל"ז; שם, ח"ב, סי' קע"ג; נועם, כרך י"ב, עמ' שס"ז; שו"ת צפנת פענח, סי' ס"ד; שו"ת אגרות משה, חיו"ד, סי' צ"ז; שו"ת צמח צדק, חיו"ד, ח"א, סי' ק"ס — קס"ו; שו"ת מהרש"ם, ח"א, סי' ע"ח — ע"ט; שו"ת שבט סופר, סי' ע"ו; שו"ת אבני צדק, חיו"ד, סי' פ"ט; בן איש חי, שנה ב', שמיני, סק"ח — ט; שו"ת מנחת יצחק, ח"ג, סי' פ"ב; שם, ח"ו, סי' פ"ו; שו"ת ציץ אליעזר, חיי"ב, סי' ס"ז; שו"ת הר"צבי, חיו"ד, סי' קס"ט; שו"ת מהר"י אסאד, סי' רכ"ט; הלכה ורפואה, ב', עמ' רצ"ה ועמ' ש"ה.

תחבושת על הפצע — האם חוצצת בטבילה

השאלה:

אשה, שחבשו את פצעה בתחבושת לזמן רב — האם חוצצת בטבילה?

התשובה:

בשלחן ערוך (יורה דעה, סימן קצ"ח) מבואר, שרטיה [תחבושת] שעל המכה — חוצצת.

והנה הפוסקים בארו את טעם הדבר בכך, שבדרך-כלל אשה מקפידה על התחבושת ולכן היא חוצצת. אם-כן בנידון השאלה, שבמפורש נאמר לה לא להסיר את התחבושת לזמן ארוך — אינה מקפידה עליה. ולדעת המהרש"ם, אין לחלק לענין חציצה בין אם דעתה להחליף את החבישה או לא.

מסקנה:

"יש להתירה לטבול עם הרטייה".

(שאלות ותשובות הר צבי, חלק יורה דעה, סימן קס"ט).

מקורות נוספים:

סדרי טהרה, סי' קצ"ח, אות כ"ד; שו"ת כתב סופר, חיו"ד, סי' צ"א; שו"ת דברי חיים, ח"ב, סי' ס"ה; שו"ת מהרש"ם, ח"א, סי' ז'; חכמת אדם, כלל קי"ט, ס"ז; שו"ת דברי מלכיאל, ח"ה, סי' ק"ח; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' ט'.

נתוח האשך הטמיר

השאלה:

במקרה שאשך אחד לא ירד למקומו ולפעמים צריך להוציאו — האם יש איסור בנתוח כזה מטעם סירוס, והאם אסור למנותח כזה להתחתן מדין פצוע דכא?

תשובה:

במסכת בכורות (דף מ') מצינו מחלוקת ביחס לדינו של גבר, שאחד האשכים דבוק בכסלים ואי אפשר להביאו למקומו ע"י מיעור. דעת רבי עקיבא — והלכה כמותו — שגבר כזה אינו מסוגל להוליד, ולכן אשך זה נחשב כבשר בעלמא. אי לכך אין לו דין של פצוע-דכא אם יחתכו אותו, וגם אין בזה איסור סירוס. ובפרט אם מדובר באשך אחד, הרי יש הרבה פוסקים שמתירים בכל אופן.

מסקנה:

נתוח כזה מותר, גם אם יש צורך לכרות את האשך.

(שאלות ותשובות אגרות משה, חלק אבן-העזר, סימן י"ב).

מקורות נוספים:

הערות לאוצר הפוסקים, כרך ט', עמ' קל; נועם, כרך ז', עמ' שצ"ו, ועוד.

בענין כריתת אשך מחמת מחלה

השאלה:

אדם, שחלה באשך אחד והוצרכו הרופאים לכרותו, האם מותר לו לישא אשה, או שמא דינו כפצוע דכא, שאסור לבא בקהל?

תשובה:

בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן ה', סעיף י') מובאת מחלקת בין הרמב"ם לבין הרא"ש ורש"י, במקרה שהאשכים נפגעו עקב מחלה — לדעת הרמב"ם כריתתם במקרה כזה היא בגדר סריס בידי שמים, כיון שיסודה הוא מחלה, ומותר לבא בקהל. ולדעת הרא"ש ורש"י — מקרה זה הוא בגדר סריס בידי אדם — ואסור

לבא בקהל. לדעת המחבר, יש להכריע כשיטת הסוברים שזה בידי שמים, ולהתיר לבא בקהל, וכן פסקו רבים מהאחרונים.

ואף לשיטת הרא"ש המחמיר וסובר, שכריתת אשך לאחר מחלה נחשב כסריס בידי אדם, היינו דוקא כשהמחלה היא בכל הגוף ופוגעת גם באשכים, אך כשהמחלה מתחילה באשכים עצמם — גם הרא"ש מודה, שזה נחשב כבידי שמים — ומותר לשאת אשה.

והנה, שיטת רבנו תם להכשיר לבוא בקהל במקרה שרק אשך אחד נכרת, אך האחרונים הגבילו היתר זה רק למצב שהאשך היה שלם ונכרת. אבל אם נפצע קודם ואחר-כך גיטל — פסול.

והנה אף אם ננית, שנידון-דין הוא בגדר ספק פצוע-דכא, גם אז יש מקום להתיר, לפי מה שפסקו האחרונים, שספק פצוע-דכא מותר לבוא בקהל. ולדעת המחבר, קולא זו חלה גם במקרה שהספק הוא בדיון, וגם במקרה שהספק הוא במציאות.

מסקנה:

"והנני מסכים... להיתרא, דמותר לו לישא אשה על פי הטעמים שנבתארו".
"שו"ת עין יצחק, חלק א', חלק אבן העזר, סימן ט'.

מקורות נוספים:

ספר אסיא ב', עמ' 40, 41, 141; אוצר הפוסקים, אבן העזר, סי' ה', סקנ"ו, אות א'.
ובספרים שצויינו שם; הלכה ורפואה, ב', עמ' ע"א.

נתוח לשינוי המין

השאלה:

יילוד שמבחינה חיצונית נראה כנקבה, אך מבחינה גנטית הוא זכר, ואכן לא נמצאו לו איברי נקבה פנימיים אך נמצא אשך אחד. האם מותר להופכו לנקבה ולכרות את האשך?

תשובה:

לדעת המחבר, הדבר הקובע את המין לפי ההלכה הוא לפי מה שנראה לעין. לכן מותר לנתח יילוד כזה ולהופכו לנקבה, מכיון שבחיצוניותו נראה כנקבה. ולענין כריתת האשך במקרה זה — לדעת המחבר אין בו משום איסור סירוס, מכיון שאין לו איברי זכרות אחרים פרט לאשך זה, ואם-כן אינו בסוג זכר כלל. יתרה מזאת, גם באנדרוגינוס — ייצור שיש בו גם איברי זכר וגם איברי נקבה — דעת רוב הפוסקים, שאין בכריתת האשך משום סירוס, כי אינו ראוי להוליד.

ובמקרה של אנדרוגינוס ממש — דעת המחבר נוטה להתיר להופכו לזכר. אך אם קיימים שקולים עדיפים להופכו לנקבה — מותר גם זאת. ומה ששוללים מיצור זה קיום מצוות זכר — אין לאסור משום כך, מכיון שמציאותו משתנה, ובפרט שהדבר נעשה בקטנותו כשעדיין לא חייב במצוות.

מסקנה:

"דעתי נוטה, שמותר לבצע זאת — הן באופן כללי להפוך את המין היילוד

שמבחינה גנטית הינו זכר — לנקבה, וגם לרבות במקרה שלפנינו העומד על הפרק, שמותר לכרות את האשך היחיד ולהפוך לנקבה היילוד אשר מבחינה חיצונית כבר נראה כנקבה.

מקורות נוספים: (שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק י"א, סימן ע"ח).
ראה בתמצית הבאה.

הפיכה מלאכותית של זכר לנקבה

השאלה:

זכר שהפך לנקבה ע"י נתוח וטפול הורמונלי, האם אשתו זקוקה לגט או לא?
תשובה:

מבחינה עובדתית, ברור שהפיכת זכר לנקבה ולהיפך היא חיצונית בלבד. היינו, שינוי חיצוני של איברי המין, חלוקת השיער בגוף, שינוי הקול וגודל השדיים. הדבר נעשה ע"י נתוח וטפול הורמונלי. אכן, אין בפעולות אילו שינוי ביולוגי בגוף, ואין הזכר המהופך לנקבה יכול להרות ואין הנקבה המהופכת לזכר יכלה להזריע. מחבר המאמר מציין, שכבר מחברים קדומים דנו בשאלה דומה ומדמים מצב זה לדין איילוניתי, שבטבעה יש לה סימני זכרות ובכל זאת דינה כנקבה גמורה. והוא הדין בזכר שהשתנה באופן חיצוני לנקבה, שדינו נשאר כזכר, כי לא נעשה בו שינוי מהותי.

מסקנה:

"מה שנעשה על-ידי בני-אדם זה הכל בחיצוניות, אבל לא נעשה שינוי בעצם האדם, וממילא שאין מקום כלל לומר שאשתו אינה צריכה גט".
(הרב א. הירש, נועם, כרך ט"ז, תשל"ג, עמ' קנ"ב—קנ"ה).

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 142 — 146 וכן: ספר אסיא ד' עמ' 39 — 40; המאור, שנה כ"ה, תשל"ג, קונ' ב', עמ' 10 — 21 (3 מאמרים); שם, קונ' ר', עמ' 18 — 19; שו"ת ציץ אליעזר, ח"א, סי' ע"ח; תורה ומדע, ה, תשל"ה, עמ' 24; תורה שבעל-פה, יח, תשל"ו, עמ' ק"ג; בשבילי הרפואה, ב, תשל"ט, עמ' ט"ו.

בדיקות פוריות הגבר

שני סוגי בדיקות נידונות במסגרת מאמר זה:

א. האם מותר לעשות ביופסיה מהאשכים לצורך בדיקת כושר ההולדה?
הנמוק לאיסור: יסוד האיסור הוא לפי המבואר במסכת יבמות (דף ע"ה עמוד א'), והנפסק בשולחן ערוך (אבן העזר סימן ה' סעיף ז'), בזה הלשון: "גכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן וכו', או שחסרה או שניקבה נקב מפולש הרי זה פסול" — סיבת הפסול היא פצוע דכא.
שלושה נימקים להיתר: 1. האיסור של פצוע דכא הוא רק אם הכריתה, או החסר, או הנקב, גורמים לחוסר אפשרות להוליד. אבל אם זה נעשה במומחיות על ידי רופאים ונשאת אפשרות ההולדה — אין איסור (דעת הי"ם-של-שלמה, יבמות, פרק ח', סימן ח').

2. האיסור הוא רק אם הכריתה נעשתה בפשיעה וללא מטרה חיובית, אבל אם

הדבר נעשה לצורך רפואי להושיעו מחוליו — מותר (דעת החתם סופר, חלק אבן העזר, חלק א', סימן י"ז — על יסוד דברי הסמ"ג, לאווין ק"י"ח).
3. צריך להיות שיעור מסויים לכריתה או לחסר — השעור הוא עד רוב קוטר העיגול של האשך. וכיון שהביופסיה היא פחות מזה — מותר (לפי דעת החזון איש, אבן העזר, סימן ט', אות ט').

סתירת נמוקי הדיעה: 1. לדעת המחבר מדובר בים של שלמה רק בדיעבד, כלומר אם בצעו הרופאים כריתה חלקית, יש לסמוך שעשו כהוגן ולא קלקלו את מנגנון ההולדה. אבל לכתחילה אין לסמוך עליהם, כיון שעלולים לשגות ולפגוע במערכת ההולדה, וכל מעשי הרופאים לעומת ההלכה הם כספק, ואין להכנס לספק איסור תורה של פצוע דכא.

2. לדעת המחבר כוונת הסמ"ג להתיר כרותה באונס כגון ע"י קוץ. אבל כריתה רופא — אפילו לרפואה — אסורה.

3. המחבר דוחה את הנמוקים שהביאו את החזון-איש למסקנה, שיש צורך בשעור מסויים של כריתה או חסרון, ולדעתו האיסור הוא אפילו בכל שהוא. מסקנה:

"לפיכך לא מצאנו מקום להתיר לחתוך אף כל שהוא".

ב. האם מותר לדקור את האשכים במזרק ולשאוף תאי זרע, כדי לבדוק את כושר ההולדה?

הנמוק לאיסור: שולחן ערוך (שם): "נכרתו הביצים וכו', או שניקבה נקב מפולש, הרי זה פסול".

שתי דעות בהגדרת הנקב: 1. "מפולש דביצים, לפי שאין להם חלל צריכים מפולשים לגמרי" — כלומר, שהנקב יעבור מעבר לעבר (מהרש"ל, בהגהותיו לסמ"ג, לאווין ק"י"ח).

2. "ניקבה בענין שיצא מהם שכבת זרע — פסול". כלומר, גם אם לא ניקב מעבר לעבר, אלא שיצא שכבת זרע — כבר גפסל (רבינו ירוחם, נתיב כ"ג, חלק ד').

נמוקים להיתר: 1. בדקירת המחט נשאב הנוזל בכח הלחץ המופעל ע"י המזרק, והנקב הוא מינימלי, כך שהנוזל לא יוצא דרכו בצורה פסיבית. לכן ייתכן, שגם לפי הדעה השניה איננו מוגדר כנקב הפוסל.

2. כל הנקבים — אם נסתם הנקב חוזר להכשרו (בית שמואל, אבן העזר, סימן ה', סעיף-קטן ח'). המחבר מוכיח, שכמעט לפי כל הפוסקים יש רפואה לנקיבת האשכים. "ואם כן בנידון דידן, שבדאי הנקב שנעשה ע"י המחט חוזר ונסתם, ודאי שחוזר להכשרו".

מסקנה:

"ימעטה לבדון שאלתנו, נראה פשוט, שהנקב הנוצר ע"י המחט מתרפא לאחר זמן ואין רישומו ניכר, יש מקום להתיר אפילו לכתחילה. ומכל מקום, מכיון שהענין נוגע באיסור דאורייתא תמידי לא מלאני לבי להורות לעשות מעשה לכתחילה, אלא אם יסכימו להוראה זו שני בעלי הוראה מובהקים".

(הרב נ. גישטטנר, מוריה, שנה ראשונה, גליון ז',

תמוז תשכ"ט, עמ' כ"ח—ל"ט).

סכומי הלכות בדיני הוצאת זרע

1. מותר לבעל לתת משכבת זרעו, לאחר שהאשה כבר עברה מבחינתה את הבדיקות הדרושות, כדי שהרופא יעמוד על המבחן, אם סיבת אי ההולדה היא בגרמתו ומהו הגורם המפריע, ועל ידי זה ידע לתת תרופות מתאימות. אולם יש לבצע בדיקה כזו לפי השלבים הבאים:
 2. הדרך הקלה ביותר מבחינה הלכתית — להוציא זרע הבעל מרחם אשתו מיד לאחר קיום היחסים.
 3. אם הדבר לא יכול להתבצע, מפני שיש תערובת של נוזלים אחרים, או עקב ההשפעה הפסיכולוגית, כשהיחסים צריכים להתבצע סמוך לחדרו של הרופא, אזי יש להתיר דש מבפנים וזורה מבחוץ לתוך כלי.
 4. אם גם זה דרך קשה, יש לבצע ע"י לבישת כיס על האיבר ודרך תשמיש.
 5. אם גם זה קשה, מותר לשים מין צלוחית של זכוכית ברחם האשה והבעל יכניס לשם אברו ויוציא זרעו לשם.
 6. אם גם זה קשה, מותר להוציא אפילו בידיים.
 7. עדיף שהרופא יוציא ע"י מכשיר מהאיבר, אבל אם אי-אפשר מותר גם לבעל בעצמו.
 8. יש להתיר גם הוצאת זרע מהאשך בעצמו, ואם אפשר עדיף מאשך שמאל.
 9. יש להתיר גם פתיחת סתימה המתגלה בשבילי הזרע.
 10. אין להדר להחזיר זרע הנשאר מהבדיקה לרחם האשה, ואדרבה, יש למנוע זאת.
 11. אי אפשר לקבוע זמן מוגבל כמה ישהה הבעל עד שיותר לעשות את הבדיקה, אלא הכל תלוי לפי התנאים והנסיבות, ואחרי שהבדיקות הדרושות בוצעו קודם באשה ונמצא שמצידה אין הפרעה.
- (שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק ט', סימן נ"א, סוף שער א').
מקורות נוספים: ראה בתמצית הבאה.

בדיקת פוריות הגבר

השאלה:

האם מותר להוציא זרע לצורך בירור עקרות של הזוג?
תשובה:

יש פוסקים, שאסרו זאת משום חומרת האיסור של הוצאת זרע לבטלה, ולדעתם גם בדיקה רפואית לברור עקרות נכללת באיסור זה. לעומתם, רבים הפוסקים שהתירו בדיקה זו, מכיון שהבדיקה נעשית לצורך מצוה — ובעקר מצוה חשובה של פריה ורבייה — ואין איסור בהוצאת הזרע לצורך זה. בפרט יש להתיר בדיקה כזו, במקרה שקיימת בעיה של גירושין בין הזוג בגלל עקרות, ובדיקה זו עשויה לעזור לפתרון הבעיה.

נמוקים נוספים להיתר — במעשה זה אינו מתכוין לגיאוף ולהשחתה, וגם איננו רגיל בכך, והדבר הוא חד פעמי.

במידת האפשר עדיף להשיג את הזרע לבדיקה בדרך ביאה, אך אם אי אפשר בדרך זו — מותר בכל דרך.

מסקנה :

מותר להוציא זרע לצורך בירור עקרות.

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק ז', סימן מ"ח, פרק א', אות ז'),

מקורות נוספים :

ספר אסיה ב', 40, 142; שו"ת שאילת יעב"ץ, ח"א, סי' מ"ג; שו"ת אחיעזר, ח"ג, סי' כ"ד, אות ד'; שו"ת דברי מלכיאל, ח"א, סי' ע"ח; שם, ח"ג, סי' צ"א; שו"ת שבט סופר, חאה"ע, סי' א'; שו"ת לבושי מרדכי, מהדו"ג, חאו"ח, סי' נ"א, אות ג'; שו"ת מהרש"ג, ח"ב, סי' רמ"ג; שו"ת תפארת צבי, חאה"ע, סי' פ"ו; שו"ת משפטי עוזיאל, חאה"ע, סי' מ"ב; מוריה, שנה א' גליון ז', עמ' כ"ח; אוצר הפוסקים, סי' כ"ג, סק"א, אות י' — יא; שם, שם, אות יג — יז; שו"ת צפנת פענח, סי' ו'; ספר חסידים, משנת אברהם, סי' נ'; שו"ת צור יעקב, סוסי"כ"ז; שו"ת נצר מטעי, סי' מ'; שו"ת אגרות משה, חאה"ע, ח"ב, סי' ג'; שם, שם, סי' ט"ז; שם, חאה"ע, ח"ג, סי' י"ד שו"ת מנחת יצחק, ח"ה, סי' כ"ט; נועם, כ', תשל"ח, עמ' שכ"ח; שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' מ' — מ"א.

האם מותר לרופא ליילד את גיסתו

השאלה :

האם מותר לרופא יהודי ליילד את אשת אחיו, במקום שיש רופאים אחרים הבקיאים בכך ?

תשובה :

יסוד הבעיה היא, שיטת הרמב"ם והשולחן ערוך (אבן העזר, סימן כ), שיש בנגיעה בבשר ערוה איסור לאו של "אל כל שאר בשרו לא תקרבו". והנה למעשה גם בכל אשת איש קיימים שני איסורי ערוה — איסור אשת איש ואיסור נידוה, אבל באשת אח מתווסף איסור ערוה שלישי. ברם, לדעת המחבר אין לחלק בין איסור אחד לשני איסורים. מכיון שאיננו עובר על לאוים נפרדים אלא רק מכח לאו אחד של "לא תקרבו לגלות ערוה". וטעם ההיתר ליילד אסורי ערוה בכלל (כולל סתם אשת איש) הוא על-פי דברי הש"ך (יורה דעה, סימן קצ"ה) המסביר את טעם ההיתר שנהגו רופאים יהודיים למשש הדופק של אשת-איש, אף שלשיטת הרמב"ם יש איסור דאורייתא בנגיעה בערוה, משום שאיסור זה חל רק אם נוגע לשם תאוה ולא כשעוסק במלאכתו. וכן כתבו האחרונים להתיר לרופא לבדוק אשה בכל מקום, משום שבמלאכתו הוא עוסק. ולטעם זה אין לחלק בין אשת איש לבין אשת אח.

מסקנה :

"ולכן על פי מה שנוהגים, דרופאי ישראל מיילדים לאשת איש אף במקום שיש רופאים גויים, גם לאשת אחיו מותר ליילד".

(שו"ת בנין ציון, סימן ע"ה)

מקורות נוספים :

אוצר הפוסקים, אבן העזר, סי' כ"ב, סק"ב, אות ג'; שם, סקל"ה, אות ז'; הערות לאוצר הפוסקים, כרך ט', עמ' ק"ל, טור ג'; ועוד.

בקור נשים אצל רופא

השאלה:

האם קיים איסור התייחדות בעת בדיקה רפואית של אשה ע"י רופא זכר?

תשובה:

המחבר מתאר מספר מצבים, שבהם לא קיים איסור ייחוד בעת הבדיקה:

א. כאשר הדלת סגורה, אך לא נעולה במפתח, ובחדר ההמתנה נמצאים שלשה אנשים, או איש ואשתו עמו;

ב. כאשר בעלה של הנבדקת בעיר, יש להתיר אפילו בנעילת הדלת;

ג. כאשר אשתו של הרופא בעיר, יש להתיר גם בנעילת הדלת;

ד. כאשר הדלת נעולה במנעול יעל ויש בידי מישהו אחר מפתח, אזי אפילו אם הוא איננו נמצא כעת במקום — מותר;

ה. כאשר חדר הבדיקות נמצא בדירת הרופא — מותר אפילו כשסוגר במפתח. נמוק כלל להתיר הוא החזקה שאדם לא מקלקל אומנותו, שאם יתפסוהו בקלקלתו יעבירוהו מתפקידו.

מסקנה:

"ברופא יש להתיר בשופי בדיקת אשה ביחידות באחד האופנים האמורים".

(שאלות ותשובות ציץ אליעזר, חלק ו', סימן מ', פרק י"ב).

מקורות נוספים:

ספר אסיא ב', 84 — 86; שו"ת ישכיל עבדי, ח"ב, סי' י"ח; אוצר הפוסקים, סי' כ"ב, סקל"ה, אות ז'; הרב אונטרמן, הערות לאוצר הפוסקים, כרך ט'; שו"ת יוסף אומץ, סי' צ"ז; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח, סי' כ"ז; דבר הלכה, סי' ז', סק"ב; שערים המצויינים בהלכה, ס' קנ"ב, סק"ח; כשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' מ"א; עולת החודש, תשל"ח, עמ' ס"ח ועמ' ק"פ; המעין, כ', חוב' א', עמ' 61.

הרופא יעיין בשמירת הבריאות של האדם ולהסיר מחלתו / וישתול בזה כפי יכלתו / ויעשה כל מעשיו כפי מה שתתחייב מלאכתו / ואחרי כן יוחיל שיהיה פרי לפעולתו / ואין עליו אשם אם גכובה תוחלתו / והחולה לא ירפא / בלא יומו יספה / כי הוא כרב החובל יתקן כל צרכי האנייה וינהגה / ומה יוכל עשות אם יהי סער גדול וישברנה.

(שם טוב אבן פלקירא, המבקש, דף י"ג, עמ' ב')